

GCR-voorbeeldproject:

Betuwewind: meervoudige waardecreatie door samenwerking en vertrouwen

Inleiding

De Gebiedscoöperatie Rivierenland (GCR) heeft in de herfst 2017 een uitgebreide haalbaarheidsstudie gedaan naar een gebiedsfonds; zie voor de rapportage: <http://gcrivierenland.nl/gcr-haalbaarheidsstudie-gereed/>. Een van de belangrijke conclusies was dat het voor veel geïnteresseerden nog niet duidelijk is wat integrale gebiedsontwikkeling precies inhoudt. Diverse gesprekpartners benadrukten dat onder andere een *voorbeeldproject* kan helpen om zichtbaar te maken wat integrale gebiedsontwikkeling precies betekent.

Geschiedenis

Al in 1998 waren er plannen om windmolens in Geldermalsen op het terrein van de AVRI neer te zetten. Naast veel weerstand was er ook verdeeldheid binnen de politiek. Een radarpost die toen nog operationeel was, vormde een andere belemmering. Principeverzoeken van commerciële ontwikkelaars werden altijd afgewezen en eigenlijk kwamen deze de technische belemmeringen wel goed uit. Toen in 2013 de radarpost opgeheven werd, kwam er meer ruimte voor de windplannen. En besloten de gemeenten Geldermalsen en Neerijnen om een gezamenlijke *windvisie* op te stellen, inclusief zoekgebieden bij de Avri en rond verkeersplein Deil, die ook opgenomen waren in de verkenningen van de provincie Gelderland. Belangrijk element bij deze visie was, dat totstandkoming alleen kon plaatsvinden als er sprake is van burgerparticipatie. Hoe die participatie dan diende plaats te vinden, werd niet vermeld.

De Gemeenten lieten het aan burgers over hoe ze wilden participeren. Men was zich wel bewust van de meervoudige waarde die er gecreëerd zou kunnen worden: in het ruimtelijk proces moest de omgeving mee profiteren. Wind werd vooral als overheidsinitiatief gezien, waarbij de uitvoering bij een commerciële partij komt te liggen. Dit bewustzijn was vooral ontstaan door het proces rondom de Betuweroute die het belang en de urgentie rondom dit soort projecten verhoogd heeft.

Na vaststelling van de visie hebben de gemeenten eind 2013 in samenwerking met de provincie Gelderland een stakeholderanalyse door Royal HaskoningDHV laten uitvoeren. Hiervoor zijn ook de bestaande burgerinitiatieven geïnterviewd: in Neerijnen Stichting Dirk III en binnen de gemeente Geldermalsen het initiatief Duurzaam Enspijk en de Energiecoöperatie 11duurzaam. Onder voorwaarde dat de burgers de krachten zouden bundelen, zou er vervolgens door de wethouders beoordeeld worden of de burgers mochten "meedoen". Dat gebeurde begin januari 2014 in het gemeentehuis in Geldermalsen. Een rondetafelgesprek in het gemeentehuis in Neerijnen met alle stakeholders – dus ook de burgers – dezelfde maand was de officiële start van een hernieuwd proces rond beide windparken. Vanaf het begin heeft 11duurzaam, later de Burgerwindcoöperatie Geldermalsen-Neerijnen (BWC) de rol rond "burgerparticipatie" op zich genomen.

Doel van het participatietraject was om invloed te hebben op het proces en de overlast te beperken. Daarnaast stond uiteraard het technisch en financieel resultaat voor de opwek van zoveel mogelijk duurzame energie voorop. Voor de samenwerkende burgers was het doel 50% eigenaarschap van de windturbines te verwerven, waarvan de opbrengst de omwonenden en alle inwoners van het gebied ten goede moest komen. Dit proces zat aanvankelijk vast. Pas toen een aantal ontwikkelaars eruit stapten en hun belang wilden verkopen, was dat een doorbraak.

In de oorspronkelijke onderhandelingen zijn een goede prijs en randvoorwaarden bedongen, maar dat was toen nog niet zo zeker. Staatsbosbeheer (SBB) heeft hierin een belangrijke rol gespeeld. Burgerparticipatie was voor SBB een belangrijk punt; zij hadden al een contract met de Burgerwindcoöperatie Windvogel. Maar Windvogel zou alleen in beeld komen als een lokale coöperatie niet wilde. Dat heeft de lokale burgers geholpen. Veel tijd is in overleggen gaan zitten, want door de burgers werd gestart met geen enkele kennis van zaken. Er is door iedereen veel geleerd: o.a. hoe je mee kunt bewegen en toch succes kunt boeken.

Al vroeg in het traject werden vanuit de lokale partij 11duurzaam de (georganiseerde) tegenstanders bezocht. Ondanks andere uitgangspunten en belangen was de uitnodiging om samen op te trekken en te leren, om zo te komen tot een gezamenlijke invulling. Dat is helaas niet gelukt. Anders had het resultaat voor de omgeving er beter uitgezien en was het proces nog sneller gegaan. Een les om een volgende keer er nog meer energie in te steken. Daarnaast: het begrip en woordgebruik “*draagvlak*” heeft in dit soort processen de voorkeur boven “burgerparticipatie”. De BWC heeft inmiddels haar naam gewijzigd in: Burgerwindcoöperatie West-Betuwe. Betuwewind is de projectnaam voor de samenwerking van alle ontwikkelende partijen tot realisatie van beide windparken bij knooppunt Deil en bij de Avri.

Stakeholders

Eind 2013 waren er 16 verschillende stakeholders betrokken, waaronder (van elders) zeven commerciële windontwikkelaars. Die commerciële partijen wilden geen belang afgeven, want ze waren niet geïnteresseerd in meervoudige waardecreatie. Inmiddels wordt er vanuit die hoek anders naar gekeken en gehandeld, want hun belangen zijn ook verbeterd. Zo zijn hun business cases beter geworden en zijn risico's door deelname van de Burgerwindcoöperatie verkleind. Daarvoor heeft de projectbegeleider van Royal HaskoningDHV onder andere wel een mediationstraject moeten inzetten om de partijen bij elkaar te houden. Er was geen echte matchmaker aanwezig, maar gedurende het proces groeide de gelijkwaardigheid. Gedeputeerde Annemieke Traag heeft vanuit de provincie faciliterend een bijdrage geleverd, met name door vrije ruimte te creëren en openlijke steun en inzet van Royal HaskoningDHV. Maar het was haar opvolger Jan Jacob van Dijk die de druk op partijen opvoerde en ook de gemeenten op een lijn wist te houden. Hij wilde de inmiddels opgelegde doelstellingen ook echt gaan halen. Hij duwde op de besluitvorming en wilde geen marktmeester zijn, waardoor het soms uit elkaar dreigde te spatten. In zijn rol wilde hij niet oordelen hoe de koek verdeeld zou worden. De druk zorgde voor uitstel voor de projectontwikkelaars en de vrees dat een provinciaals inpassingsplan voor “Russisch roulette” zou kunnen zorgen. De stakeholders werden in de diverse processtappen dus gedwongen en verleid om ongewone stappen te zetten met als resultaat een andere en meervoudige waardecreatie die anders niet mogelijk was geweest. Door het proces is er sociale samenhang, vertrouwen, wederzijds respect en versterking van de cases ontstaan. Dialoog tussen partijen is belangrijk geweest, ook in het proces met de omwonenden en tegenstanders.

Resultaten

1. 14 windmolens bij knooppunt Deil en langs de A15 bij Avri; 7 molens in eigendom van de BWC: *minimaal 50 % voor de burgers = de nieuwe norm!*
2. Totale opbrengst van 14 molens is 170 GWh, van de burgermolens 80 GWh. Totaal verbruik van de fusiegemeente West Betuwe is 270 GWh. Dus de molens voorzien in meer dan 50% van dat gebruik.
3. Ondersteunende SDE+ subsidie voor 15 jaar voor het gebied.
4. De business cases zijn financieel voor iedereen versterkt; maar ook sociaal en ecologisch rendement.
5. Opbrengst meer dan 1 miljoen euro per jaar voor gebied.
6. Een rendement van 4 - 10% op de leningen van de leden, primair in het gebied.

7. Er komt een Omgevingsfonds (beheert door aparte stichting) voor omwonenden in het gebied.
8. Een Groen Investeringsfonds voor duurzame/ sociale (vervolg-)projecten in het gebied.
9. Een deel van de opbrengst van het grondcontract zet Staatsbosbeheer in voor educatie in het gebied.
10. Regeling voor extra inkomsten voor sportverenigingen in het gebied.
11. We gaan duurzaam opgewekte stroom uit onze eigen molens coöperatief leveren als Betuwestroom!

Succesfactoren/ lessons learned

1. Draagvlak is de sleutel voor succes: van burgerparticipatie naar draagvlak van burgers die meedoen. Hiermee is een nieuw speelveld gecreëerd.
2. De wethouders hebben een belangrijke rol gespeeld. Dat geldt minder voor het ambtelijk apparaat.
3. Integrale aanpak: meervoudige waarden.
4. Je hebt goede mensen/ verschillende expertise in elke fase van het proces nodig. Een kantelmoment was de wisseling van gesprekspartners vanuit de burgerwindcoöperatie, plus een betere rolverdeling; dat maakte het team sterker. Er stonden twee modellen tegenover elkaar; alsof ze elkaar zouden uitsluiten. Op het moment dat de BWC aangaf dat ze best wilden betalen, was er een opening. Ook bij de projectontwikkelaars was er een leiderschapswisseling; waarna minder "egostrijd". Integraal was de rol en sturing van de projectleider van Royal HaskoningDHV cruciaal.
5. Risicoverkleining: doordat gezocht is naar financiële optimalisatie voor alle partijen en de BWC aan het gebied gebonden is, zullen zij nooit verkopen. Daarmee is het risico (o.a. voor de andere investeerders) verkleind.
6. Goede contractafspraken: o.a. eerste recht bij verkoop heeft een hefboomwerking. In het contract is opgenomen dat de BWC het eerste recht heeft als er verkocht gaat worden, waardoor nu het voordeel er is. Dit omdat twee projectontwikkelaars hun aandelen bij de Avri willen overdragen aan de BWC. Deze afspraken in het begin hebben nu dus een enorme hefboomwerking.
7. Als je een gebied wilt ontwikkelen, maak dan eerst afspraken over risico en grondsocialisatie. Deze maken grondcontracten overbodig en dan heeft speculatie geen zin meer! Verder is overeenstemming nodig over projectverhoudingen en hoe we gaan samenwerken.
8. Houd rekening met het feit dat de overheid niet integraal denkt: procesplan maken. Geluidsreductie, visuele maatregelen, groenvoorzieningen, snelweg maakt hoop lawaai, verfraaiing van het gebied. Kunnen we aan bijdragen.
9. Laat hetgeen "eliteding" worden en zorg dat mensen met een smalle beurs ook kunnen participeren. Een laag inkomen is een belemmering voor participatie omdat het een financieel model is. Iedereen kan weliswaar voor € 50 instappen, maar dat levert weinig op. Zonnepanelen of het isoleren van je huis levert veel meer op. Bank Nederlandse Gemeenten, gemeente: fonds dat huurhuizen isoleert. Constructie via fonds/ energierekening huis geschikt maken voor elektrische verwarming. Je zorgt samen voor ons energiesysteem. Ruimtelijke verbeteringen, geen goed proces om in te scoren.
10. Draagvlak zorgt ervoor dat het proces sneller dan gemiddeld verloopt.
11. Steile leercurve voor alle betrokkenen: de burgers, projectontwikkelaars en de overheid!

Wat ging niet goed?

1. De harde kern van tegenstanders hebben we niet meegekregen. Ze wilden niet samenwerken en zijn nog steeds boos. Een aantal direct omwonenden hebben 11duurzaam en later de burgerwindcoöperatie niet als partner ervaren. NB Andere direct omwonende wel; die zijn dan ook lid van de coöperatie geworden.
2. Kerken en weeshuizen bleven weg bij dit geheel. Zij wilden hun grond alleen op een traditionele wijze verpachten.
3. Iets doen voor Buitengebied: projectvoorstel voor glasvezel werd vanuit andere belangen afgewezen.

Tijdslijn: belangrijke momenten

- 02 + 04 juli 2013. Windvisie in Geldermalsen en Neerijnen vastgesteld; inclusief burgerparticipatie.
- 06 januari 2014. Rol burgers door wethouders formeel bevestigd.
- 27 januari 2014. Herstart vernieuwd proces; inclusief de burgers.
- 14 november 2014. Burgerwindcoöperatie (BWC) opgericht.
- 09 maart 2015. Ontwikkelovereenkomst getekend (alle partijen).
- 23 december 2015. BWC tekent opstal-overeenkomst met Staatsbosbeheer (SBB).
- 29 november 2016. Windexcursie beide gemeenteraden.
- 30 november 2016. Anterieure overeenkomst getekend (alle partijen).
- 14 maart 2017. BWC tekent Molenaarsovereenkomst met SBB.
- 16 + 22 mei 2017. Beide colleges gaan akkoord.
- 27 juni + 06 juli 2017. Gemeenteraden Geldermalsen en Neerijnen geven groen licht voor vergunning.
- 01 november 2017. Uitspraak Raad van State; vergunningen voor Windpark Deil onherroepelijk.
- 30 november 2017 + 07 februari 2018. SDE+ subsidiebeschikkingen voor Avri en Deil ontvangen.
- 06 juni 2018. Uitspraak Raad van State; vergunningen voor Windpark Avri onherroepelijk.
- September 2018. Financial close.
- Eind 2019. Molens gaan draaien.

Belangrijke draagvlakstappen

Naast vele pers- en social mediaberichten, krantenartikelen, keukentafelgesprekken, inloop-/ informatieavonden, ALV's van de burgerwindcoöperatie en inspreekmomenten bij gemeenten (*totaaloverzicht beschikbaar*), de belangrijkste stappen:

- 07 mei 2014. Kennismakinggesprek met groep tegenstanders Tielerweg (Avri).
- 15 november 2014. Eerste persbericht.
- 25 november 2014. Eerste algemene informatieavond bij FruitMasters in Geldermalsen.
- Maart/ april 2015. Vier algemene bewonersavonden op verschillende locaties; o.a. landschapsstudie.
- 02 november 2015. Eerste bijeenkomst expeditie Windkracht.
- 05 + 11 november 2015. Twee informatieavonden omwonenden Avri noordkant + zuidkant.
- 19 november 2016. Nieuwe website Betuwewind online, o.a. met uitgebreide Q & A.
- 2016. Drie Informatieavonden over Deil en Avri; voorlopig ontwerp (VO), bestemmingsplanwijzigingen (BP) en concept milieueffectrapportage (MER).
- 01 mei 2017. Informatieavond voor bewoners over Omgevingsfonds.
- 10 mei 2017. Beeldvormende raadsbijeenkomst met tegen- en voorstanders.
- Medio 2017. tot medio 2018 Voorbereidende stappen met informatievoorziening en afstemming in de algemene ledenvergaderingen (openbaar toegankelijk) van de burgerwindcoöperatie.
- Zomer 2018. Ledenwerfcampagne.

Meer informatie: www.betuwewind.nl + www.GCRivierenland.nl

Bijlage: Infographic "Betuwewind: meervoudige waardecreatie door samenwerking en vertrouwen"